

Svetovalnica PU

Starševstvo in družina II. del

Naj začnem z zanimivo mislijo psihologinje dr. Alenke Kobolt o današnjem času, ki močno zaznamuje današnje otroke in mladostnike ter njihove družine. Le-te so najpomembnejši varovalni dejavniki pri preprečevanju zasvojenosti in omam ter družbenih pasti. Torej, funkcionalna družina je zdrava družina in je najpomembnejši varovalni dejavnik za ohranjanje zdrave in stabilne osnovne celice družbe in zdravega samorazvoja otroka. Dandanes globalizacija sveta, katere posledice občutimo zlasti v zadnjih letih gospodarske in družbene krize, nosi s seboj prelome ekonomske in vrednostne narave. Kar današnje starše in njihove potomce postavlja pred nove izzive, je iskanje drugačnih poti materialnega, predvsem pa psihološkega in socialnega preživetja. Današnji mladi se od prejšnjih generacij razlikujejo po odgovornosti izbire, ki se dogaja v obdobju etične praznine, v družbi, ki je kompleksna ter brez skupnih moralnih norm in pravil. Ni mogoče trditi, da v drugih obdobjih niso poznali negotovosti, gre za to, da se je današnja negotovost ponotranjila in prenesla na vsa področja življenja.

piše: Ana Hram, foto: Shutterstock

VAROVALNI DEJAVNIKI V DRUŽINI

Družina je najpomembnejši varovalni dejavnik. Varovalni dejavniki pomagajo k boljši in zdravi funkcionalnosti družine in so:

- procesi, ki prispevajo k zdravemu funkcioniranju družine,
- odnos zakoncev v optimalni partnerski obliki,
- družina in varovalni viri skupnosti – zdrava skupnost.

Prof. dr. Gostečnik poudarja, da so dalj časa trajajoča destruktivna vedenja v primarnem zakonskem, starševskem podsystemu grožnja za izgubo ravnotežja v celotnem sistemu družine. Otroški podsystem se v takih razmerah bivanja nezavedno prilagodi in postane nosilec motenj, ki najpogosteje vodijo v zasvojenost. Dejavniki tveganja za nastanek težav v družini so: konflikti v družini, družinsko nasilje, neorganiziranost in pomanjkanje družinske povezanosti, socialna izolacija, pogoste in hude stresne situacije, pomanjkljiv nadzor ali pretiran nadzor, neustrezno discipliniranje in vzgoja ter predvsem nerealna, visoka pričakovanja staršev.

PROCESI, KI PRISPEVAJO K ZDRAVEMU FUNKCIONIRANJU DRUŽINE

Funkcionalnost družinskega sistema pomeni prožnost sistema, torej potencial spreminjanja in uravnoteženost. V naslednjem pregledu so predstavljeni pomembni procesi, ki prispevajo k zdravemu funkcioniranju družine:

- Povezanost družine in zavezanost njenih članov k skrbi in vzajemni podpori (Mi smo družina.).

- Spoštovanje individualnih razlik, avtonomije in potreb posameznikov ter vzgajanje razvoja dobrega počutja družinskih članov vseh generacij.
- Za par (starše) so značilni vzajemno spoštljiv odnos, podpora in enakomerna delitev moči in odgovornosti.
- Za vzgojo in skrb, zaščito in socializacijo otrok ter skrb za druge ranljive člane družine je pomembno učinkovito izvršilno vodenje in avtoriteta staršev.
- Organizacijska stabilnost, za katero je značilna jasnost, konsistentnost in predvidljivost v vzorcih interakcije.
- Prilagodljivost: prožnost v zadovoljevanju notranjih in zunanjih potreb po spremembi, učinkovito spoprijemanje s stresom in problemi, ki izhajajo iz stresa, ter obvladovanje sprememb in izzivov, ki jih prinašajo prehodi v različna življenjska obdobja.
- Odprta komunikacija, za katero je značilna jasnost v pravilih in pričakovanjih, prijetna interakcija ter široka paleta izražanja čustev in empatičnih odgovorov.
- Učinkovito reševanje problemov in konfliktov.
- Sistem vrednot, ki omogoča vzajemno zaupanje, obvladovanje problemov in povezanost s preteklimi in prihodnjimi generacijami, etične vrednote in zavezanje za širšo skupnost.
- Primerni ekonomski viri za zadovoljitev temeljne varnosti in psihosocialna podpora razširjene družine, mreže prijateljev ter skupnosti in večjih socialnih sistemov.

Vsak od teh procesov prispeva k drugim komponentam in jih krepi. Pomembno je, da razumemo, da so lahko omenjene komponente

funkcioniranja družine organizirane in izražene na različne družini prilagojene načine (Poljšak Škraban).

Družine se lahko razvršča v pet skupin (Lewis):

- visoko kompetentne družine – zdrave družine,
- kompetentne, toda prizadete družine,
- dominantno-submisivne družine,
- konfliktno družine, s kroničnim konfliktnim razmerjem med starši,
- resno disfunkcionalne družine.

Povzetek raznih študij kaže, da zdrave družine obstajajo, kjer se starši zavestno in vzajemno trudijo za skupen cilj in skupno dobro. Povzetek tudi kaže, da je v populaciji približno 20 % disfunkcionalnih družin, okoli 20 %

funkcionalnih – zdravih, 60 % pa 'srednjih' ali 'srednje motenih' (Skynner).

Lewis navaja temelje za optimalno funkcioniranje družin, pri čemer postavlja odnose med partnerjema (starši) kot osnovni temelj kompetentnosti družine: stopnja bližine, stopnja zavezanosti, intimnost, avtonomija in moč. Stopnja bližine se kaže v tem, koliko si partnerja delita interese, aktivnosti, prijatelje, osnovne vrednote in zadovoljstvo v spolnosti. Stopnja zavezanosti razume z dejstvom, koliko pomeni obema partnerjema zakonski odnos kot tisti prvi čustveni odnos v primerjavi z drugimi. Pri intimnosti gre za to, da si oba partnerja obojestransko delita ranljivost. Avtonomija pomeni stopnjo spodbujanja individualnosti, različnosti in neodvisnega funkcioniranja, ki jo struktura partnerstva omogoča. Moč pa definira kot odprt vpliv enega partnerja na drugega.

FUNKCIONIRANJE ZAKONCEV V OPTIMALNI PARTNERSKI OBLIKI

Optimalno adnasno in spolno funkcioniranje zakoncev (Skynner)

ADEKVATNE DRUŽINE

Vloge: Prevladujejo tradicionalne spolne vloge – rigidne, stereotipne, izrazito deljene.

Odnos: Možje so uspešni, agresivni, k delu usmerjeni. So bolj zadovoljni z življenjem kot žene. So distancirani, ukvarjajo se z materialno platjo družine, ne dajejo pa družini emocionalne podpore. Žene so nesrečne, osamljene, čutijo se oddaljene od moža in preveč obremenjene z otroki. Nagnjene so k debelosti in depresivnosti ter utrujenosti. Ne zanimajo se za dogajanje

zunaj družine.

Spolnost: Redna, po navadi v enakih presledkih (približno dvakrat na teden). Možje so s spolnostjo bolj zadovoljni kot žene.

Prosti čas: Omejeno sodelovanje zakoncev z okoljem.

OPTIMALNE DRUŽINE

Vloge: Prevladuje tradicionalna delitev vlog, vendar obstajata prijetna, vzajemna komplementarnost in recipičnost.

Odnos: Oba zakonca izkazujejo vzajemno veselje in zadovoljstvo z odnosom in življenjem na splošno. Možje so angažirani z delom, vendar so hkrati tudi odgovorni do potreb žen, jih podpirajo in so emocionalni. Žene se počutijo spoštovane in ljubljene. So aktivne tudi zunaj družine, čeprav je vloga matere in žene centralna.

Spolnost: Več variabilnosti v frekvenci spolnih odnosov (večkrat na teden do enkrat na mesec), vendar obstaja visoko vzajemno zadovoljstvo pri obeh partnerjih. Gre za dolgoročno zvestobo.

Prosti čas: Zakonca sta angažirana v socialnem okolju.

Zdrav partnerski odnos in zdrave družine kažejo karakteristike visoko odprtega sistema, ko organizem ni v boju s samim seboj, ko je sposoben sprejeti in zadovoljevati svoje osnovne potrebe. Takrat družina doseže najvišjo stopnjo strukture s fleksibilno, prilagodljivo funkcijo, na blag način. Od vseh članov družine, tudi najmlajših, se pričakuje aktivni delež. Člani družine se pogajajo, dobrodošel je vsak prispevek posameznika. Zelo pomembna je odprtost do bioloških potreb. Potreba po intimnosti ni razumljena kot šibkost. Jezo se razume kot znak, da je nekaj treba spremeniti ali popraviti. Zanimanje staršev za spolnost je znak pozitivnih moči (Poljšak Škraban).

VAROVALNI VIRI SKUPNOSTI – »ZDRAVA SKUPNOST«

V primeru ranljivih, šibkeje opremljenih družin ali družin, ki niso uspešne pri reševanju psihosocialnih težav svojih članov, lahko skupnost odigra pomembno učno in zdravilno-varovalno vlogo. Prav tako konstruktivna vloga vsakega po-

sameznika in posamezne družine lahko sproži opazne in pozitivne sledi v delovanju in varovanju virov širše skupnosti. Varovalna vloga skupnosti za družino se kaže na najrazličnejše načine. Ob socialni vključenosti doživljanje sprejetosti in čustvena povezanost krepijo občutek lastne vrednosti družine in njenih članov in delujejo varovalno pred razvojem nezaželenih vedenjskih vzorcev. Posebno vreden je učinek prostovoljnega dela v skupnosti in njegov prispevek k osmišljanju življenja v njej. Varovalno, povezovalno, osmišljevalno vlogo imajo rituali (npr. praznovanja) in družinski običaji v skupnosti, zato jih je primerno krepiti, kjer so se ohranili, in spodbujati ali celo obuditi, kjer so se izgubili. Bistveno je, da imajo ljudje možnost participacije, vplivanja, delovanja, vzpostavljanja pristnih odnosov, ki se krepijo in razvijajo z rednim srečevanjem ter komuniciranjem. Bistveno je, da skupnost nikogar vnaprej ne izključi in da pri svojem delovanju izhaja iz lastnih virov in moči, da samoorganizira svoje delovanje (Preventiva za družinske patologije).

Kot že vemo, v družini potekajo procesi spontano, le ena desetina vsega, kar se dogaja v družini, je na ravni ozaveščene, kar priča o tem, koliko soočenja in odgovornosti zmorejo starši v vsakdanjem življenju in kako ozek je ta običajen skupni, razvidni prostor (Satir, 1995). Zato je treba delovati z zavedanjem in za skupno dobro. Ne moremo neposredno govoriti o najboljši in najslabši družini, ker se vsaka trudi po svoje narediti najboljše (če otrok lahko ohrani vlogo otroka in ni primoran prevzemati rešiteljske vloge partnerskega odnosa: vloga posredovalca, pogajalca, amortizerja ali razsodnika med starši). Lahko govorimo o manj dobrih odnosih in vzgojnih slogih. Zdrav oziroma optimalen razvoj omogočajo odnosi, ki so prežeti z jasnimi mejami, z dvosmerno komunikacijo in jasno strukturo med družinskimi člani. Ob tem so zelo pomembni odnosi, ki omogočajo avtonomijo vsakemu članu, obenem pa tudi povezanost, ki je vidna s čustveno navezanostjo, toplino in možnostjo opore, ko posameznik ne zmore vsega sam ali pa potrebuje zgolj spodbudo, podporo ali le motivacijo (Čačinovič - Vogrinčič). Osnova je visoka stopnja spoštovanja, vzajemnosti, zaupanja in hvaležnosti med partnerjema, kar družina avtomatično ponotranji in na tem valu zdravo funkcionira. ■

Literatura:

- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). Psihologija družine. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.
 Kobolt, A. (2012). Vpliv družine na mladostnikovo identiteto. Socialna pedagogika, letnik 16, št. 4, str. 323–334.
 Kobolt, A. (2011). Razumevanje in odzivanje na čustvene in vedenjske težave. Socialna pedagogika, letnik 15, št. 2, 153–173.
 Lewis, J. M. (1989). The birth of the family. An empirical inquiry. New York: Brunner/Mazel, inc.
 Gostečnik, C. (1997). Človek v začaranem krogu. Ljubljana: Brat Frančišek: Frančiškanski družinski center.
 Poljšak Škraban, O. (2007). Poimovanje »normalnosti« procesov v družini; funkcionalnost in kompetentnost socialnega sistema. Socialna pedagogika, letnik 11, št. 2, str. 198–212.
 Preventiva za družinske patologije (Fakulteta za socialno delo in Inštitut Jožef Štefan).
 Satir, V. (1995). Družina za naš čas. Ljubljana: Cankarjeva založba.
 Skynner, R., Cleese, J. (1994). Družine in kako v njih preživeti. Ljubljana: Tangram.

